

ting, waaraan hij een levendig en werkzaam deel nam; zij bleef hem bij in het gezellig verkeer, en verspreidde rondom hem eenen geest van kalmte, rustigheid en mildheid, waarbij men zich zoo wél bevond. Doch geen wonder, dat die wijsheid de vrucht was van zijne vroegtijdige en ijverig voortgezette beoefening der letteren. Door de volmaakte Godsdienst onderwezen, had hij in de harmonische samenwerking van al de vermogens den mensch verleend, het doel van zijn leven erkend; hij had steeds geleefd in het geloof aan het naauw verband van tegenwoordigheid en toekomst, en zich door de gedachte laten besturen, dat *de kennis vergaat, maar dat de liefde blijft, omdat zij de meeste is*. Vraagt Gij naar bepaalde blijken van kunde en doorzigt, die ROËLL, als Lid van onze Stichting gegeven heeft: zijne Medeleden in de Klasse zullen U met hoogen lof verhalen van onderscheidene voorlezingen, zoo als: over *de Vereeniging der Noord- en Zuid-Nederlandsche Gewesten tot één Koningrijk*; Gij behoeft alleen zijne verhandeling op te slaan over *de Ridderorde van het Gulde Vlies*, die in de werken van het Instituut is opgenomen. Doch zijn gansche leven getuigt meer voor hem, dan vergankelijk schrift vermag; wij blijven hem vereeren om zijne onwankelbare getrouwheid aan God, aan Koning en Vaderland, aan eer en plicht, en willen hem navolgen als het voorbeeld van eene door Godsdienst geheiligde beoefening van wetenschap en kunst.

Langen tijd scheen het, als of de Derde Klasse, even als de Eerste, in het verloop van jaar van smartelijke verliezen zou verschoond blijven, doch de ondervinding der laatste vijf weken heeft ons de ijdelheid van onze verwachting in dezen op eene ontmoedigende wijze doen kennen, in het overlijden van **CASPAR JACOB CHRISTIAAN REUVENS**, Hoogleeraar in de Oudheidkunde aan de Hoogeschool te *Leiden*. Hoe stonden wij verlagen, bij het vernemen der onverwachte treurmar, dat de dood dezen voortreffelijken man, in den ouderdom van naauwelijks twee en veertig jaren, aan de geleerde wereld, aan zijne echtgenoot, kinderen, en vrienden ontrukte had, op zijne terugreis

uit *Engeland*, werwaarts hij, in het belang van zijne studiën, zich wederom begeven had! Wij, die hem nog zoo kort geleden in het vollegenot van gezondheid naar ligchaam en geest gezien hebben, zijn nog zoo weinig gemeenzaam geworden met de gedachte van zijn gemis, dat het ons meer dan vreemd voorkomt, hem thans niet in ons midden te zien, waar hij zich zoo gaarne bevond. Trouwens, wij weten het, Mijne Heeren, en het is genoeglijk, dit te herhalen, REUVENS was overal, waar voor wetenschap en kunst, voor de verbreiding van waarheid, licht en deugd, iets goeds te stichten viel; dáár was hij met geheel zijn hart; dáár werkte hij met alle zijne vermogens; dáár befteedde hij de zegeningen, hem door God gefchonken, met onbekrompenheid en edelmoedigheid. Dat getuigt zoo veel groots en goeds, door hem in zijne betrekking tot het Museum van Oudheden te *Leiden*, met volhardende werkzaamheid tot stand gebragt; eene fchaar van edele jongelingen door hem onderwezen, waarvan enkelen reeds als mannen in kennis zijn opgetreden, roemt zijne voortreffelijkheid als Leermeester; zijne boekerij prijkt als een heerlijk gedenkteeken van zijne brandende zucht voor de Letteren; zijne veelvuldige reizen, in het belang van wetenschap en kunst gedaan, zijne uitgebreide en steeds levendig gehoudene betrekkingen tot de vermaardfte buitenlandsche Geleerden van zijn vak, en eindelijk zijne gefchriften, met name zijne *Brieven aan LETRONNE* — dit alles verzekert aan REUVENS eene zeer eervolle plaats onder de hedendaagfche beoefenaars der Archaeologie, of Oudheidkunde in den ruimften zin des woords. Zonder tot die wetenschap beftemd te zijn, of zelfs aan zijne letteroefeningen vroegtijdig eene bepaalde rigting daartoe gegeven te hebben, werd hij zich zelven weldra bewust, dat zij het gebied was, waarop hij als thuis behoorde. Spoedig erkende hij de waarde van deze studie, die zoo vaak mifkenning ontmoet; hij doorzag haar verband met de edelfte belangen van den mensch, en voelde zich fterk genoeg, om haar in den hoogen rang te plaatsen en te handhaven, die haar toekomt. Van dien geest vervuld, deinsde hij

voor

voor de groote bezwaren niet terug, toen de afzonderlijke leerftoel in dat vak, de eerfte, dien ons Vaderland gekend heeft, aan hem opgedragen werd. En de uitkomst heeft bewezen, dat dit geene roekeloosheid was in den naauwelijks vijf en twintig jarigen man, die reeds drie jaren lang de oude Latijnsche en Griekfche Letteren aan het Athenaeum te *Harderwijk* met roem had voorgedragen, maar een betamelijk zelfvertrouwen, opgewekt door eene grondige kennis van zijne krachten. Die krachten waren groot, en onder het geleide van zijnen voortreffelijken Vader, en zijne beroemde Leermeesters in zijne geboortestad *Gravenhage*, aan het Athenaeum alhier, en aan de Akademiën van *Leiden*, inzonderheid van *Parijs*, uitnemend ontwikkeld; hij omvatte daarmede het gebied der Oude Letteren en Regtsgeleerdheid, maar alle gaven, die God hem gefchonken, en alle kundigheden, die hij zich verworven had, werden door hem dienstbaar gemaakt aan de wetenschap, welker uitbreiding en volmaking hij zich tot de taak zijns levens seheen te hebben gefield. Hij heeft die taak niet kunnen voltooijen; doch wie, Mijne Heeren, zal dit woord ook op de lippen willen nemen, bij eenen man van twee en veertig jaren, vooral wanneer hij bedenkt, hoe elke dag hem toeroept, dat het leven kort, en de wetenschap lang is! Maar neen, de befcheiden Geleerde, van wien wij fpreken, ftelde zich ook niets meer voor, dan eenige bijdragen te leveren, om de overblijffelen van kunst bij de voornaamfte volken der Oudheid beter te leeren kennen, en alzoo dieper te dringen in het leven en den geest der menfchen, van wie dezelve afkomstig zijn. En aan dit voornemen is hij getrouw gebleven, zoolang het dag voor hem was; hij heeft hetzelfde volbragt, met onvermoeiden ijver, met een' wijsgeerigen geest en reinen zin, waardoor hij de wetenschap adelde; die zijn leven verfierde. Ook onze Stichting heeft van deze zijne werkzaamheid rijke vruchten ingeoogst. Meermalen onderhield hij zijne Klaffe over *Egyptifche Gedenkstukken*, over *de Oudheden van Lord ELGIN*, over *Oudheidkundige Handschriften*, alsmede over *de Oudheden in het Ka-*

derland opgedolven, en of van Romeinschen oorsprong, of voor Romeinsche gehouden; zijn keurig *Berigt over de Javasche Oudheden*, verfiert de uitgegeven werken van het Instituut, en wat hij als Lid der *Kommissie wegens die Oudheden*, en *wegens eenige vragen over punten van Oudheid, aan den Heer HUMBERT op te geven*, verrigt heeft, dit weten zij te beoordeelen, die nevens hem met die taak belast waren. Wij treuren om zijn verlies, maar wij zijn dankbaar voor hetgeen wij van hem hebben mogen ontvangen, en wij verblijden ons in de hope, dat het hoe langer hoe meer blijken zal, dat REUVENS voor de bevordering van echte wetenschap en kunst niet vruchteloos gearbeid heeft.

Doch ik heb de treurige taak, om onze afgestorvenen te vermelden, nog niet volbragt, Mijne Heeren. Ook de Vierde Klasse zag verdienstelijke mannen uit haar midden weggenomen. De eerste was de Heer JAN DE GREEF, die, na eene langdurige ziekte, den 2den December des vorigen jaars, in den ouderdom van vijftig jaren, bezweek. In het kunstlievend *Dordrecht* geboren, vroegtijdig tot de beoefening der bouwkunst bestemd, en zeven jaren van Staatswege ter zijner vorming naar *Italië* gezonden, werd hij na zijne terugkomst geroepen, zijne verkregen talenten te *Rotterdam*, *'s Gravenhage*, *Delft* en alhier ten nutte des Vaderlands te besteden, en verwierf hij zich den roem van een zeer bekwaam en naauwgezet Bouwkundige te zijn. Het ontwerp tot verbetering en verfraaijing van het Lustslot *Soestdijk*, is van zijne hand; aan hem heeft men de voltoojing van den aanbouw van het Koninklijk Paleis in *'s Gravenhage* te danken, en wat hij in de waarneming van den belangrijken post van Directeur der Stadswerken en Gebouwen alhier, vooral ten aanzien van het Geregts-hof, verrigt heeft, dit kunnen zij alleen waardeeren, die de bevoegdheid bezitten het te beoordeelen. Maar wat onder onze beoordéeling valt, dat is de heuschheid en dienstvaardigheid, de nederigheid en bescheidenheid, die den bekwamen en kundigen man zoo bijzonder kenmerkten. De Klasse waartoe hij behoorde, heeft daarvan menigvuldige bewijzen gehad.

verdiensten van hen, die ons ontvielen, zoo uitstekend waren, bijzonder, wanneer die, ten deele ten minsten, vakken van geleerdheid betreffen, die dikwijls genoegzaam vreemd zijn aan de onze, dat wij eene regtmatige vreeze moeten voeden van zelve onbevoegd te zijn, om aan de waardige overledenen die hulde te bewijzen, op welke zij regt hebben.

Ik meende deze aanmerking te moeten laten voorafgaan, indien men mogt oordeelen, dat ik bij de vermelding der zware verliezen, welke de Klasse in dit tijdperk heeft geleden, gerekend mogt worden in het verheffen van de uitstekende verdiensten der afgestorvenen, min gelukkig geslaagd te zijn.

CASPAR JACOB CHRISTIAAN REUVENS werd, in den zomer van het jaar 1835, op zijne terugkomst uit Engeland, werwaarts hij zich, bijzonder met wetenschappelijke oogmerken, begeven had, aan zijne letteroefeningen, aan de Leidsche Hoogeschool en aan het Vaderland ontruikt. Van zijne vroege jeugd af aan gevormd door de zorgen van eenen geleerden Vader (wiens roem als Regtsgeleerde ook vreemden hielpen verbreiden), ontwikkeld onder de gelukkige leiding van voortreffelijke leermeesters, had REUVENS, nog jong, zijne Letteroefeningen tot eene rijpheid gebracht, welke velen of nimmer of eerst in meer gevorderde jaren mogen bereiken. In eenen pas twee en twintig jarigen ouderdom, kort na de uitgave van zijne geleerde *Collectanea Litteraria*, L. B. 1815, tot Hoogleeraar in de Oude Letterkunde en Geschiedenis aan het Athenaeum Illustre te Harderwijk benoemd, toonde hij reeds dadelijk, in zijne Inwijdings-Redevoe-ring, *de Litterarum Disciplina animos ad Studia Severiora et ad Vitam Communem praeparante*, de pligten van Hoogleeraar, als leidsman der studerende jeugd, wel te doorzien. Doch geen volle drie jaren bleef het Harderwijksche Athenaeum in stand, en, tegelijk met deszelfs opheffing, werd aan REUVENS, bij Koninklijk Besluit van 13 Junij 1818, het buitengewoon Hoog-

leeraarambt aan de Leidsche Hoogeschool opgedragen in een vak, hetwelk tot dien tijd toe in ons Vaderland nimmer zich eenen afzonderlijken leerstoel had zien aangewezen. Het was de kennis der overblijfselen van kunst bij de voornaamste Volken der Oudheid, of de *Archaeologie*, welker onderwijs en beoefening aan REUVENS bijzonder werd opgedragen. Niet vreemd, dat hij bij zijne Intreerede zich den lof dezer Wetenschap bijzonder ten onderwerp had gekozen, daarbij aantoonende, hoe vooral eene juiste behandeling van de schriften der Ouden de onveranderlijke grondslag van de beoefening der *Archaeologie* behoorde te zijn.

Doch nu ook zag zich REUVENS in dat vak geplaatst, waaraan hij zelve zijnen roem wilde verbinden en waarvoor hij noch moeite noch kosten ontzag, om hetzelfde tot eene hoogte op te voeren, die der Hoogeschool, bij welke hij het Hoogleeraarsambt bekleedde, waardig mogt geheeten worden. Nadat hij door openbare lessen getracht had de Wetenschap, welke hij bij voorkeur zou beoefenen, meer algemeen bekend te maken, leidde hij zich bijzonder op de vorming dier jongelingen toe, die meer opzettelijk *Archaeologische* kennis zich wenschten te verschaffen. In 1826 met de waardigheid van gewoon Hoogleeraar bekleed, begon hij ook de Romeinsche Antiquiteiten, in verband met de studie der *Archaeologie*, met het beste gevolg voor te dragen.

Het Museum der Oudheden, aan de Leidsche Hoogeschool verbonden, mogt ook in REUVENS eenen getrouwen verzorger bezitten, die zich niet met de bewaring van het aanwezige vergenoegde, doch hetzelfde eene uitbreiding trachtte te geven, die het tot eene der voornamere Museën van Europa zou mogen verheffen. Wie herinnert zich niet de vreugde van den geleerden man, toen in het jaar 1828 de zoo rijke en belangrijke verzameling van Egyptische Oudheden van den Heer ANASTASY, Zweedsch

Consul te Alexandrie, op 's Lands kosten aangekocht, het Leidsch Museum werd toegevoegd? En wie herinnert zich daarbij niet, met hoeveel ijver en vasthoudendheid REUVENS op het verleen van een geschikt gebouw tot behoorlijke plaatsing dier Oudheidkundige schatten bleef aandringen? Van zijnen persoonlijken ijver bij het opdelven der Romeinsche Bouwvallen op de Hofstede Arentsburg zal ik niet breeder gewagen. De zaak is genoegzaam bekend. Liever zij hier gezegd, hoe REUVENS zijnen roem, door uitgegevene geschriften, zoo binnen als buiten 's Lands verbreidde. Ik heb u slechts te herinneren aan het door hem en den Heer WESTENDORP uitgegeven *Oudheidkundig Tijdschrift*, aan zijne *Proeve van Archaeologische Aanmerkingen over Punische Grafsteen*, aan zijne zoo doorwrochte *Lettres à Letronne*; in welke hij dien Franschen Geleerden met een gedeelte van den rijkdom van het Egyptisch Museum te Leyden bekend maakte; doch vooral is het hier de plaats de Verhandeling te gedenken *over de drie groote Javaansche beelden*, welke in den tuin aan dit gebouw behoorende geplaatst zijn geweest, eene Verhandeling, voor welke hij het Instituut, en bijzonder deze Klasse, aan zich verplichtte, terwijl zij als een sieraad van de *Gedenkschriften der Klasse* in het 3de Deel van dezen is afgedrukt.

Eene andere Verhandeling over de *Dea Nehalennia* was nog door hem voor de Tweede Klasse bestemd, doch zij is door zijn overlijden onvoltooid gebleven.

Zoo binnen als buiten 's Lands om zijne veel omvattende geleerdheid als Oudheidkundige hoog geacht, overleed REUVENS te Rotterdam op den 26sten Julij 1835, in den bloeienden leeftijd van slechts 42 jaren ¹.

¹ Veel heb ik te danken gehad aan de uitmuntende Necrologie van REUVENS, in *Letterbode* 1835, II. N°. 35—37, vergelijk bl. 67, welke ook vertaald is overgenomen in het *Journal de la Haye*, 1 en 2 Decemb. 1835.

De Leidsche Hoogeschool was nog treurende over het onherstelbaar verlies, door den dood van REUVENS geleden, toen zij op nieuw in rouw gedompeld werd door de noodlottige mare van het overlijden, op den 9^{den} October 1835, van den geleerden HENDRIK ARENT HAMAKER, wiens roem in de Oostersche Letterkunde zich allerwege door de geheele wereld had verspreid. Binnen Amsterdam geboren en eerst tot eene betrekking bestemd, welke al zeer spoedig bleek met zijnen aanleg niet overeenkomstig te zijn, verliet hij het Notarieel Kantoor, om aan zijnen weetlust geheel bot te vieren en zijn leven aan de beoefening der Letteren toe te wijden. Met welk gelukkig gevolg hij zulks aan het Athenaeum alhier, onder voortreffelijke Leermeesters, gedaan heeft, bewezen onder anderen zijne *Lectiones Philostratae*, in 1815 uitgegeven, en voorzeker in taalkennis, bijzonder in de kennis der Grieksche Taal, had hij zoodanige bewijzen van bekwaamheid gegeven, dat hij eenen Leerstoel in de Grieksche Letterkunde zeker tot een wezenlijk sieraad zou gestrekt hebben. Doch zijner studie werd eene andere rigting aangewezen, toen hij, reeds bij de eerste inrigting van het Hooger Onderwijs in 1815, tot Hoogleeraar in de Oostersche Letteren benoemd werd aan Vrieslands Athenaeum, welke roeping hem verder meer bijzonder aan de Oostersche Letterkunde zich deed toewijden. Hij aanvaardde dien post op den 18^{den} Dec. van dat jaar, met eene Redevoering: *de Graecis Latinisque Historicis medi aevi ex Orientalium fontibus illustrandis*, in welke hij reeds aanvankelijk vooral de Geschiedkundige rigting; welke zijne letteroefeningen zouden nemen, aanduidde; doch reeds twee jaren daarna werd hij tot eenen meer uitgebreiden werkkring geroepen, toen hem de betrekking van *Interpres Legati Warneriani* en het Hoogleeraarambt aan Leiden's Hoogeschool werd opgedragen, bij welke hij aldus eerst als buitengewoon en sedert het jaar 1822 als gewoon Hoogleeraar werkzaam mogt zijn. Hier

was HAMAKER geheel op zijne plaats. Zijne beide Redevoeringen, *de Religione Mohamedanica, magno virtutis bellicae apud Orientales incitamento*, en *de meritis Guilielmi Jonesii*, bij die gelegenheden gehouden, getuigden van de voortdurende vooral Geschiedkundige rigting zijner studien. Zijn geheel leven aan zijne geliefde taaloefeningen toewijdende; gaf hij gedurig de meest doorslaande blijken van veel omvattende geleerdheid en kennis. Eene naamlijst van zijne Schriften kan hier niet verwacht worden. Dat ik dan slechts aan zijne geleerde Opstellen in de *Bibliotheca Critica Nova* en aan zijne doorwrochte Verhandelingen, in de 3de en 5de Deelen van de *Commentationes* dezer Klasse geplaatst, herinnere. Bij de Openbare Zitting van deze Klasse van den jare 1825, sprak hij *over den invloed der Staatsgebeurtenissen in de laatste helft der vorige en het eerste vierdedeel der tegenwoordige Eeuw op de uitbreiding der Oostersche Studien*, vooral ten gevolge van het bezetten van een groot deel van Oost-Indië door de Engelschen en van den Veldtogt der Franschen in Egypte ¹, en velen zullen zich met mij nog weten te herinneren, hoezeer hij toen ook daarin bewees den geheelen omvang van den toenmaligen staat der Oostersche Letterkunde te kennen. Begaafd met een buitengemeen sterk geheugen, bezat hij eene zooveel omvattende Geschiedkundige kennis als weinigen. Zijne leerlingen weten daarvan te verhalen, wien hij zoo gaarne te allen tijde met zijne kennis te dienste stond. Van zijne algemeene Taalkennis getuigen zijne voor korten tijd uitgegeven *Akademische Voorlezingen*, welke als algemeen bekend, hier wel geene breedere vermelding zullen behoeven.

Doch wat zal ik zijnen lof verkondigen, van wien Vreemden en Landgenooten steeds zullen erkennen, dat hij den roem der

¹ *Gedenkschriften van de Derde Klasse*, III. Geschiedenis der Klasse, bl. XIII.

Oostersche Letteren niet alleen heeft gehandhaafd, gelijk zulks hem paste, die, na zoo vele voortreffelijke voorgangers, aan Leiden's Hoogeschool dien tak van kennis mogt beoefenen en voordragen, maar dat hij ook, door een gegrond zelfvertrouwen geleid, stoutmoedig de wetenschap, welke hij de zijne mogt noemen, meerdere schreden heeft doen vooruitgaan; want dat was zijn doel, om de palen der menschelijke kennis steeds verder uit te breiden! Grootsoch Ondernemen, zijner waardig ¹!

JOANNES WILLMET, eens de Leermeester van HAMAKER, volgde dezen, weinige dagen later, (op 22 Octob.) in het graf ². Maar werd in HAMAKER de krachtige, werkzame man weggerukt, in WILLMET, op zijnen 85jarigen ouderdom, ging de grijsaard, zat van dagen, vreedzaam ter ruste. En waarlijk, hij kon dit leven verlaten, met de bewustheid van niet vruchteloos te hebben gearbeid! Kweekeling van het Amsterdamsch Athenaeum (even als REUVENS en HAMAKER beide zulks na hem geweest zijn), voorts Leerling van SCHULTENS, had hij, door de uitgave van zijn *Lexicon Arabicum in Coranum*, Rott. 1783, reeds vooraf de keuze gewettigd van Bestuurderen der Hoogeschool te Harderwijk, die in 1793, hem, toen Predikant te Loenen, het Hoogleeraarambt in de Oostersche Letterkunde aan genoemde Hoogeschool opdroegen, welke betrekking hij in 1804 met het Hoogleeraarambt in hetzelfde vak aan het Amsterdamsch Athenaeum verwisselde. Hij had het geluk in zijne langdurige Akademische loopbaan vele voortreffelijke kweekelingen te vormen. In twee Redevoeringen, te Harderwijk gehouden, *de sensu pulchri Arabium* en *de Hebraeorum ingenio ad poësin inprimis composito*, en twee anderen, te Amsterdam uitgesproken, *de retinenda antiqua Batavorum in Literis Orientalibus gloria*, en *de Arabum*

¹ Vergelijk J. B. in *Letterbode* 1835, II, bl. 274—276.

² *Letterbode* 1835, II, bl. 307 sq. Vgl. VAN LENNEP, III. *Athenaci Amstelod. Memorabilia*, 1832, bl. 266. sq.